

En anden forhistorie tegner sig – måske

Fortællingerne om Grønlands forhistorie forsøges i disse år udvidet

Martin Appelt, Nationalmuseet

Denne artikel handler om et unikt samarbejde mellem arkæologi og kunst, mellem en avis, et skolebogsforlag og et museum, men bestemt også om forholdet mellem en tidligere kolonimagt og et tidligere koloniseret land – om et aspekt af forholdet mellem Grønland og Danmark. Med tegneserien ”De første skridt” arbejdes i disse år på at skabe en del af grundlaget for en folkelig og akademisk debat om måder at forstå grønlands forhistorier på.

Den 21. juni 2009 afsluttedes i al væsentlighed 289 års dansk koloniherrødmme i Grønland. Datoen markerer formelt overgangen fra grønlandsk Hjemmestyre til Selvstyre. Grønland er stadig del af Rigsfællesskabet, men det fornemmes klart, at så snart økonomien tillader det vil Grønland endeligt rive sig løs. Det vil også få betydning for de danske institutioner, som har stærke traditioner for at bedrive forskning i Grønland. Det gælder bestemt også Nationalmuseet i København.

Igennem store dele af Danmark og Grønlands fælles historie varetog Nationalmuseet i København funktionen som centralmuseum, hvortil alle væsentlige arkæologiske og historiske levn oversendtes, deponeredes eller nogle gange blev udstillet sammen med det omfattende etnografiske materiale, der også indsamledes. Fra Nationalmuseet havde man således ikke alene fuld kontrol over den fysiske kulturarv, men det var også herfra relevansen af fortællingerne om Grønlands forhistorie og historie defineredes. Et helt ekstremt eksempel på denne kontrol gives af den byttehandel som fandt sted mellem Nationalmuseet og museer i andre koloniherrødmmer. Det var en byttehandel, som omfattede både arkæologiske og etnografiske genstande, men også humane levn. Eksempelvis modtog Nationalmuseet etnografiske genstande fra kolonien Korea fra det japanske imperiale museum i bytte for grønlandske genstande.

Som kolonimagt definerede man også fra dansk side, hvad der var relevante måder at producere viden om fortiden på. Sat på spidsen betød det, at Grønlands forhistorie stort set blev beskrevet som

en enstrenget fortælling og livsstilen som en stort set statisk overlevelseskamp, i modsætning til hvad der blev set som Danmarks righoldige og gloriøse fortid.

Blandt mange danske kulturhistorikere var (og er der) en betydelig fascination af temaet ”menneskets kamp mod naturen” og de helt særlige dyder man i de arktiske egne havde udviklet til at klare sig i denne evige kamp med lavteknologiske midler. Denne fascination flettede sig tidligere ofte sammen med en mere almen frygt for tabet af den oprindelige kultur (bemærk entalsformen), og herunder vigtige dyder som hårdførhed, ansvar for egne handlinger osv. Det blev derfor et eviggyldigt tema at ”redde” den truede oprindelighed og at søge den eskimoiske kulturs rødder.

Med indførslen af Grønlands Hjemmestyre i 1979 overgik ansvaret for de kulturelle anliggender fra Danmark til Grønland, hvilket også omfattede det antikvariske ansvar. Konkret betød (og betyder) det for det første, at materialet fra alle arkæologiske undersøgelser efter 1979 automatisk tilhører Grønlands Nationalmuseum & Arkiv. Dernæst, at de første skridt blev taget til en repatriering af vigtige dele af den grønlandske kulturarv, som var akkumuleret i Danmark igennem de flere hundrede år. I den forbindelse er det vigtigt at nævne, at repatrieringsprocessen i særdeleshed var rettet imod de kontekstuelle informationer, som naturligvis udgør den væsentligste del af arkæologiske undersøgelser. Det store repatrieringsarbejde blev varetaget af et fælles dansk-grønlandsk sekretariat og arbejdet færdiggjordes i 2001. Bemærkelsesværdigt

Independence I

ILLUSTRATIONER: NIKKOR, K. GUSTAFSSON & BILGA

Figur 1 Hvalrosjagt i højtarktisk Canada, som det foregik for 4500 år siden? Illustration fra den gratiske roman "De første skridt".

er ikke alene repatrieringens omfang (mere end 35.000 genstandsnumre), men også, at det igennem hele sekretariatets levetid lykkedes at skabe konsensus mellem de danske og grønlandske forhandlingsparter. Det taler i særdeleshed til fordel for de grønlandske forhandlere involveret i processen, og førte blandt andet til at UNESCO har fremhævet arbejdet som et eksempel til efterfølgelse (Pentz 2004).

”Grønlands forhistorie”

I forlængelse af denne proces udgav en gruppe forskere fra nationalmuseerne i Grønland og Danmark i fællesskab den første arkæologisk baserede syntese over de første 4000 år af Grønlands historie. Bogen ”Grønlands forhistorie” udkom på dansk og grønlandsk (Gulløv hhv. 2004 og 2006). Ambitionen med dette værk var flerfoldig. Således var det i høj grad intentionen at gøre faglig status over vores viden i kølvandet på tilbageleveringen og i særdeleshed at gøre denne status tilgængelig for en bred grønlandsk og dansk offentlighed. Bogen er både hvad angår anmeldelser og salgstal en markant succes, men det er dog noget tvivlsomt om den – trods forsøget på at præsentere materialet i et umiddelbart tilgængeligt sprog, og et righoldigt illustrationsmateriale – rammer det brede publikum, vi havde ambitioner om.

Når man nu efter nogle år igen ser på ”Grønlands forhistorie” er det slående, at bogen for størstedelens vedkommende er ganske stramt og traditionelt arkæologisk tænkt, i en tradition som umiskendeligt er dansk. Det fremgår således kun glimtvis, at der i den dansk/grønlandske arkæologiske forskning er en lang og rodfæstet tradition for at trække på både en nordamerikansk tilgang, hvor arkæologien udgør en del af antropologien, og en dansk (delvist europæisk) tilgang med den tætte tilknytning til historiefagene. Hvad angår de før-historiske perioder efterlades man uden henvisning til den markante betydning, som de ”inuitiske” traditioner har haft også for fortolkningen i den arkæologiske forskning. Som resultat heraf åbnes der i bogen kun i beskedent omfang for andre og (ikke-vestlige) akademiske måder at arbejde med og anskue historien på.

I erkendelsen af de historiske koloniale relationer mellem Grønland og Danmark, og den betydning det har haft for retten til historieskrivningen om

Grønland, er der i høj grad behov for, at der åbnes for andre typer historieskrivning, og at en bred grønlandsk offentlighed inviteres med i denne proces.

I andre dele af de arktiske egne (særligt i Canada og Alaska) har der igennem de sidste årtier været gjort en lang række forsøg på at gennemføre denne type afkoloniseringsproces. Der findes bestemt gode eksempler til efterfølgelse, men der findes også en ganske lang række eksempler, som illustrerer de meget store vanskeligheder det giver at bygge bro mellem en traditionel vestlig videnskabelig arkæologisk tradition og en mere folkeligt baseret historisk tradition (McGhee 2008). Det skyldes ikke alene de helt forskellige paradigmer for relevans de to traditioner opererer indenfor, men i særdeleshed også, at der i diskussionerne er indbygget en langt bredere politisk strid. I denne strid indgår hyppigt vanskelighederne ved at forene positioner, der udspringer fra store offentlige institutioner (som eksempelvis de store føderale museer) og fra lokalt forankrede ældreråd, kulturhuse, byråd osv.

Hvad angår Grønland er forudsætningerne dog ganske anderledes, da der i landet længe har været et museumsvesen, som i sin struktur ikke er ulig det danske. Det vil sige bestående af et nationalmuseum med en række centralmuseumsfunktioner og en række lokalmuseer, som dog, til forskel fra en række af de danske lokalmuseer, ikke har nogle lovmæssige antikvariske forpligtigelser.

Grønlands forhistorier – ”De første skridt”

Med udgangspunkt i det her skitserede historiske forløb iværksattes i 2007 de første initiativer til skabelsen af en serie på fire grafiske romaner (tegneserier), som fik titlen ”De første skridt”. Første bind af serien udkom i 2009 i en grønlandsk, en dansk og en engelsk version. Projektet udføres i samarbejde mellem det grønlandske skolebogsforlag Ilinnisiorfik, den grønlandske avis Sermitsiaq og Danmarks Nationalmuseum. Foruden at sikre det økonomiske fundament for projektets gennemførelse blev denne konstellation også skabt for at sikre, at ”De første skridt” både når ud til alle børn i Grønland og til deres forældre (avislæserne). Kun derigennem er det muligt at sikre, at projektet får den fornødne udbredelse og gennemslagskraft som afsæt for en bred folkelig dialog, det er hensigten

at skabe. I modsætning til en række tidligere eksperimenter er der ikke tale om, at vi som professionelle kulturhistorikere har ambitioner om at gennemføre et envejskommunikerende folkeligt dannelsesprojekt, men derimod om at skabe debat og dialog. Der er dog heller ikke tale om noget demokratisk projekt, al den stund, at vi ikke gennemfører nogen form for offentlig dialog undervejs i skabelsen af de fire bind.

Produktionen af det første bind tog sin begyndelse med udarbejdelsen af en storyline i et samarbejde mellem den grønlandske kunstner Nuka K. Godtfredsen, post doc. Mikkel Sørensen og forskningsprofessor Bjarne Grønnow. Denne storyline har på den ene side skullet honorere kravene til at kunne fungere som en sammenhængende fortælling, på den anden side skabe mulighederne for at præsentere væsentlig arkæologisk baseret viden om den pågældende periode. Stilistisk har der

været arbejdet med at skabe en fortællerytme, som er inspireret af den mundtlige grønlandske fortællertidition.

De næste trin i processen har derefter bestået i, at Nuka producerede en række skitser til fortællingen på baggrund af det omfattende arkivalske og genstandsmæssige materiale, som findes på nationalmuseerne i Nuuk og København. Med udgangspunkt heri er ført kontinuerlige diskussioner om hvert enkelt billede. I denne proces er blandt andet gjort brug af de seneste års eksperimentalarkæologiske resultater, ligesom Nukas egne erfaringer med at færdes i de grønlandske landskaber har spillet en væsentlig rolle (Valgreen *et al.* 2009). Endeligt skal det nævnes, at diskussionen af relevante analogier til det etnografiske materiale fra hele den arktiske verden ligeledes har spillet en rolle – i ”De første skridt” referencer således til inuitiske myter og sagn.

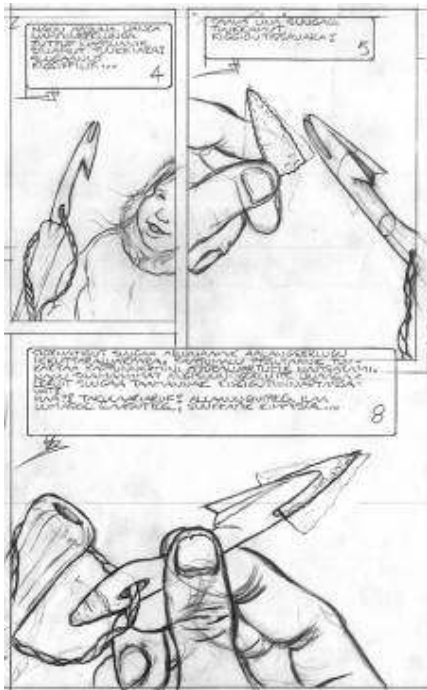

Figur 2a & b: Post doc. Mikkel Sørensen medvirkede ikke alene som arkæologisk konsulent på ”De første skridt”, men hans eksperimentalarkæologiske arbejde danner også meget direkte baggrund for flere illustrationer i bogen.

De sidste faser – fra færdiggørelse af skitserne og efterfølgende farvelægning, over tekstning, korrekturlæsning, oversættelse til den endelige layout og trykning – er en ganske omfattende proces. Produktions-tiden for hvert af de fire album kommer derfor formentlig til at vare omkring to år, hvorfor omkostningerne ved produktionerne er betragtelige. Derfor er det afgørende, at serien har en kunstnerisk kvalitet, som bærer langt ud over den tidsmæssige ramme, der normalt vil være for vore arkæologisk baserede forestillinger. Med andre ord, skulle de fire

album gerne være af interesse når den viden, som ligger til grund for vore nuværende forestillinger om de forskellige forhistoriske samfund, bliver forældede om fem, ti eller femten år.

Siderne fra det første album blev igennem et år bragt ugentligt i den grønlandske avis Sermitsiaq. Til hver af siderne bragtes en tekst, der i kortfattet form præsenterede en vifte af de arkæologiske emnemæssige komplekser, som relaterede sig til forskellige situationer beskrevet i albummet.

Figur 3: Den viste type harpunhoved til sælfangst (fra den Vestgrønlandske lokalitet Qeqertassusuk) bliver i ”De første skridt” udviklet som et svar på en social udfordring – en af hovedpersonerne skal dupere en kvinde, han er forelsket i!

At dømme efter salgstallene er det med første album lykkedes at skabe en fortælling af betydelig folkelig interesse. Således, iværksættes i skrivende stund trykningen af andet oplag af den danske løssalgsversion (første oplag var på 2000 albums), ligesom anmeldelserne af albummet både i Danmark og Grønland har været ganske overvældende. Salgstallene for de grønlandske versioner er ikke opgjort, men de omfattende reaktioner på

Sermitsiaqs blog og Nukas Facebook-side mere end antyder, at albummet er blevet læst af et stort publikum. I den kommende tid vil det første album formentlig udkomme i versioneringer på fransk, engelsk og inuktituk (dvs. den variant af det inuitiske sprog, som tales i arktisk Canada). Disse versioner er undervejs på initiativ af Avataq Cultural Institute (en ”kulturministeriel” institution for Inuit i Nunavik).

Siderne til andet bind i serien – Ukaliatsiaq / Hermelinen – udkommer i Sermitsiaq fra udgangen af indeværende år, mens selve albummet er planlagt til udgivelse i oktober 2011. I avisen indledes med omkring 10 siders introduktion til det nye album skrevet af museumsinspektør Pauline Knudsen (Grønlands Nationalmuseum & Arkiv) og denne artikels forfatter. I denne introduktion præsenteres på den ene side fortællingen om Ukaliatsiaq og de håndgribelige arkæologiske fund og konkrete landskaber, der danner rammerne for handlingen. På den anden side diskuteres præmisserne for og metoder til skabelsen af arkæologisk viden, det vil blandt andet sige om måder de konkrete fund kan forbindes til en forståelse af handlinger, tankemåder og livsstile blandt de navnløse individer og samfund, der udgør forhistorien. Hensigten er at påpege, at denne forståelse ikke er entydig og til stadighed er under forandring. Det vil næppe være en overraskelse for Arkæologisk Forums læsere, men er af afgørende betydning at pointere overfor avisens læsere for at sikre muligheden for en folkelig dialog og måske medvirke til at lette den igangværende afkoloniseringsproces i dette hjørne af forholdet mellem Danmark og Grønland.

Litteratur

Godtfredsen, Nuka K. 2009
De første skridt/Tutineq Siulleq.
 Ilinnusiorfik Undervisningsmiddel­forlag & Sila –
 Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning.

Gulløv, Hans Christian (red.) 2004:
Grønlands forhistorie. Gyldendal

Gulløv, Hans Christian 2006
Kalaallit Nunaata Itsarsuaq Oqaluttuassartaa.
 Ilinniuisiorfik/Undervisningsmiddel­forlag.

McGhee, Robert 2008
 Aboriginalism and the Problems of Indigenous
 Archaeology. *American Antiquity* 73 (4).

Pentz, Peter (ed.) 2004
*Utimit – Retur: The Return of more than 35.000 Cultural
 Objects to Greenland.*
 The National Museum of Denmark, Greenland National
 Museum & UNESCO.

Valgreen, Lisbeth, Appelt, Martin & Grønnow, Bjarne 2010
 ”De første skridt” – en ny vej i forskningsformidlingen.
Tidsskriftet Grønland 1/2010